

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Μέθοδοι Ποιοτικής και Ποσοτικής Έρευνας

Σχεδιασμός ποιοτικής έρευνας

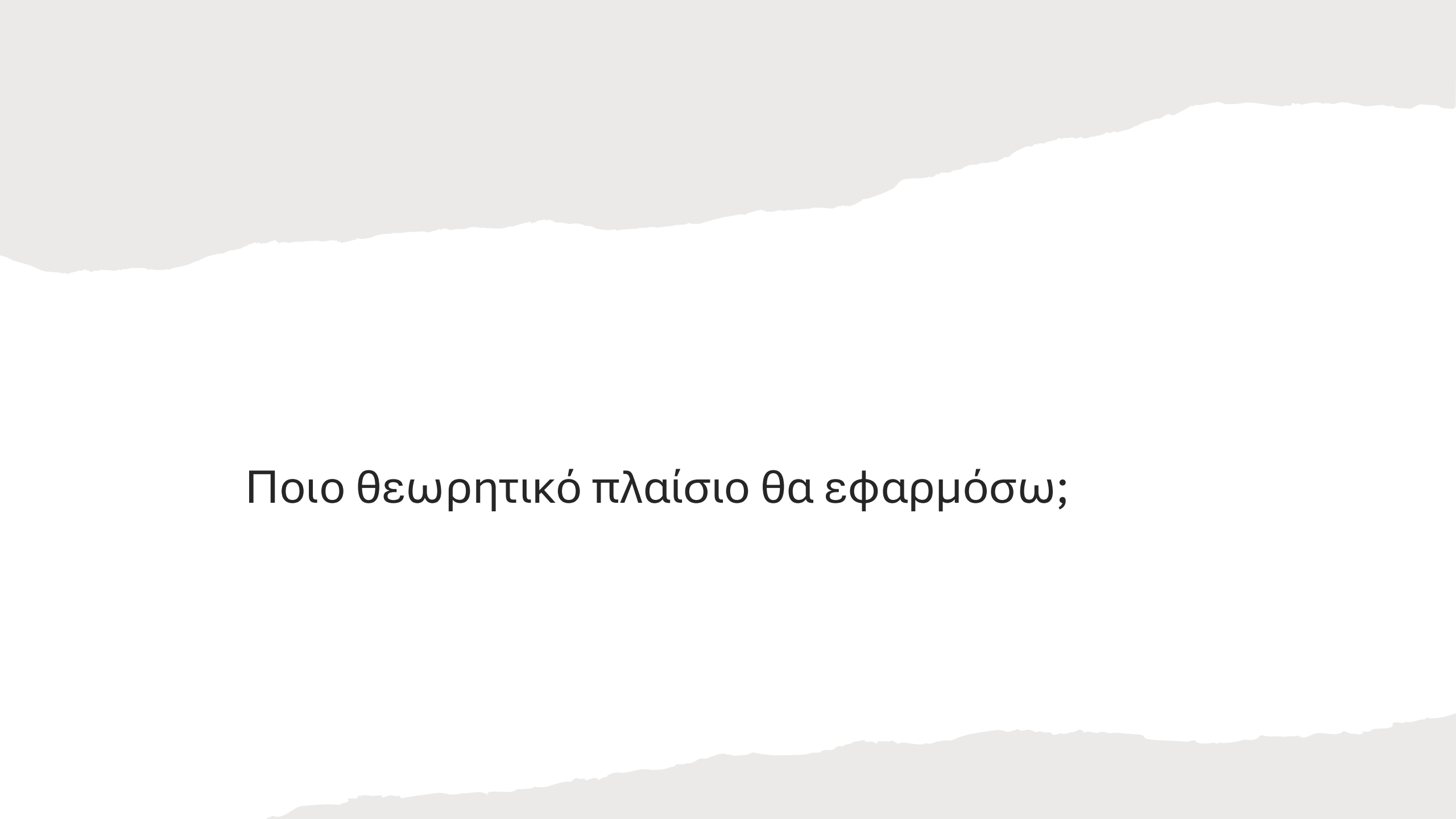
Δρ. Ζαχαρένια Πιλιτσίδου

Ερωτήματα σχεδιασμού ποιοτικής έρευνας

Ποια είναι η φύση των φαινομένων ή της κοινωνικής
πραγματικότητας που επιθυμώ να ερευνήσω;

Τι θέλω να εξηγήσω; Ποια είναι τα ερευνητικά
μου ερωτήματα;

Ποιος είναι ο σκοπός της έρευνάς μου; Για
ποιο λόγο την κάνω;

Ποιο θεωρητικό πλαίσιο θα εφαρμόσω;

ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Το κύριο ενδιαφέρον των ποιοτικών μέθοδών εστιάζεται στην περιγραφή και κατανόηση της μοναδικότητας της ανθρώπινης εμπειρίας, της βιωματικής πραγματικότητας των υποκειμένων, στην ιδιαιτερότητά της συνείδησής και των βιωμάτων τους.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

- Η πραγματικότητα είναι υποκειμενική/διϋποκειμενική, προσωπική
- και κοινωνικο-ιστορικά και πολιτισμικά κατασκευασμένη.
- Τα γεγονότα και ο ερευνητής είναι αλληλεξαρτώμενα.
- Τα υποκείμενα της έρευνας είναι αλληλεξαρτώμενα με τον ερευνητή.
- Ο ερευνητής θα πρέπει να μελετήσει το φαινόμενο ως άρρηκτα συνδεδεμένο με το πλαίσιο, που σημαίνει ότι το νόημα είναι πλαίσιοθετημένο.
- Η ανθρώπινη συμπεριφορά θεωρείται ρευστή, δυναμική, πλαίσιοθετημένη, κοινωνικο-ιστορική, πολιτισμική και προσωπική.

ΜΕΘΟΔΟΙ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

- Ατομικές συνεντεύξεις
- Ομάδες εστίασης
- Εθνογραφία
- Ανάλυση περιεχομένου

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

- Αποτελούν τη ραχοκοκαλιά του ερευνητικού σχεδιασμού
- Το ερευνητικό ερώτημα είναι σχεδιασμένο να απαντηθεί από την ίδια την έρευνα και δεν αποτελεί ερώτηση του συνεντευκτή
- Πρέπει να είναι διατυπωμένα με σαφήνεια

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Τα ερευνητικά ερωτήματα στην ποιοτική έρευνα είναι ευρύτερα από τις υποθέσεις στην ποσοτική έρευνα. Χρειάζεται να είναι ανοιχτά και να προσανατολίζονται σε μια γενική κατεύθυνση, και όχι συγκεκριμένες απαντήσεις.

Αποσκοπούν σε λεπτομερείς περιγραφές ή και εξηγήσεις και επιτρέπουν τη σύλληψη απρόσμενων πτυχών του υπό διερεύνηση φαινομένου. Είναι ευέλικτα και, σε αντίθεση με την ποσοτική έρευνα, τροποποιούνται ή επαναδιατυπώνονται από τους ερευνητές εφόσον χρειαστεί κατά τη διάρκεια της ερευνητικής διαδικασίας.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΕΡΩΤΗΜΑΤΩΝ

- Πώς κατανοούν οι συμμετέχοντες;
- Πώς ερμηνεύουν;
- Πώς παράγεται το συναίσθημα, πώς εξελίσσεται;
- Ποιες αντιλήψεις; Αναπαραστάσεις; Προσδοκίες;
- Με ποιους τρόπους βιώνουν; Ή βίωσαν....
- Ποιες στρατηγικές χρησιμοποιούν για να....
- Με ποιον τρόπο λαμβάνει χώρα;

ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η δειγματοληψία αναφέρεται στη μέθοδο που χρησιμοποιείται από τους ερευνητές για την επιλογή ενός δεδομένου αριθμού ανθρώπων (ή πραγμάτων) από έναν πληθυσμό για να συμπεριληφθούν σε μια μελέτη. Με άλλα λόγια η δειγματοληψία αφορά στην στρατηγική για την επιλογή του δείγματος της έρευνας το οποίο χρησιμοποιείται για πρακτικούς λόγους, αφού συνήθως δεν είναι εφικτό να συλλεγούν δεδομένα από όλα τα άτομα σε έναν πληθυσμό

Ακραίες ή αποκλίνουσες περιπτώσεις (extreme or deviant case sampling)

- Στη στρατηγική αυτή επιλέγονται περιπτώσεις οι οποίες με κάποιον τρόπο είναι είτε ασυνήθιστες είτε ξεχωριστές, όπως περιπτώσεις αξιοσημείωτης επιτυχίας ή αποτυχίας. Για παράδειγμα, σε μια έρευνα αξιολόγησης, η μελέτη προγραμμάτων που αποδίδουν ελάχιστα ή αντιθέτως παρουσιάζουν εντυπωσιακή απόδοση θα ήταν πολύ χρήσιμη για την κατανόηση των συνθηκών εκείνων που ευνοούν ή όχι τη λειτουργικότητά τους και θα μπορούσε να οδηγήσει στη βελτίωση όλων των προγραμμάτων (ενός σχολείου, ενός οργανισμού κ.λπ.).
- Στην περίπτωση, μάλιστα, όπου ο ερευνητής διαθέτει περιορισμένους πόρους και χρόνο, η εστίαση σε λίγες μόνο περιπτώσεις, από τις οποίες μπορεί να συγκεντρώσει τη μέγιστη πληροφόρηση, ως στρατηγική δειγματοληψίας μπορεί να αποβεί ιδιαίτερα χρήσιμη.

Δειγματοληψία έντασης (intensity sampling)

Η στρατηγική αυτή ακολουθεί την ίδια λογική με την προηγούμενη, με τη διαφορά ότι οι περιπτώσεις που επιλέγονται εκδηλώνουν τα χαρακτηριστικά που ενδιαφέρουν τον ερευνητή με έντονο τρόπο αλλά όχι ακραίο, όπως στην αποκλίνουσα δειγματοληψία, καθώς τέτοιες ακραίες περιπτώσεις μπορεί να διαστρεβλώσουν το υπό μελέτη φαινόμενο. Η συγκεκριμένη δειγματοληψία συχνά εφαρμόζεται στην ευρετική έρευνα, η οποία εστιάζει στις έντονες προσωπικές εμπειρίες του ερευνητή, ή και των συνερευνητών του π.χ. εμπειρίες μοναξιάς ή ζήλειας.

Δειγματοληψία τυπικής περίπτωσης (typical case sampling)

- Στόχος αυτής της δειγματοληψίας είναι η επιλογή περιπτώσεων που θεωρούνται ότι είναι «τυπικές», δηλαδή που τοποθετούνται στον μέσο όρο ως προς τα χαρακτηριστικά που ενδιαφέρουν τον ερευνητή.
- Αρχικά προσδιορίζονται τα χαρακτηριστικά που έχει ένας «μέσος», τυπικός άνθρωπος ή κατάσταση που ενδιαφέρει τον ερευνητή και στη συνέχεια το δείγμα επιλέγεται από αυτές τις «τυπικές» περιπτώσεις. Με τον τρόπο αυτό, οι πληροφορίες που συλλέγει ο ερευνητής δεν μπορούν να απορριφθούν στη βάση του επιχειρήματος ότι αφορούν ειδικές ή αποκλίνουσες περιπτώσεις.

Δειγματοληψία χιονοστιβάδας ή αλυσιδωτή δειγματοληψία (snowball or chain sampling)

Εδώ ο ερευνητής αρχικά επιλέγει ορισμένα άτομα-κλειδιά από τον πληθυσμό που τον ενδιαφέρει, τα οποία διαθέτουν τα χαρακτηριστικά, τη γνώση και την κοινωνική δικτύωση ώστε να τον οδηγήσουν στον εντοπισμό και άλλων μελών του πληθυσμού. Η στρατηγική αυτή εφαρμόζεται συνηθώς όταν υπάρχει δυσκολία να εντοπιστούν τα μέλη ενός συγκεκριμένου πληθυσμού (π. χ. άστεγοι, μετανάστες, άτομα που έχουν υποστεί βία ή κακοποίηση κ. ά) ή όταν ο ερευνητής δεν γνωρίζει ποιος έχει τις πληροφορίες που είναι σημαντικές για τη μελέτη του.

Ο όρος «χιονοστιβάδα» αναφέρεται στη διαδικασία της συσσώρευσης, καθώς κάθε άτομο συστήνει άλλα άτομα κ. ο. κ. Στο δείγμα που τελικά θα σχηματιστεί, θα πρέπει να συμπεριλαμβάνονται και άτομα με χαρακτηριστικά διαφορετικά από αυτά των αρχικών πληροφορητών, έτσι ώστε να υπάρχει όσο το δυνατόν πιο ολοκληρωμένη εικόνα του φαινομένου.

Δειγματοληψία κριτηρίου (criterion sampling)

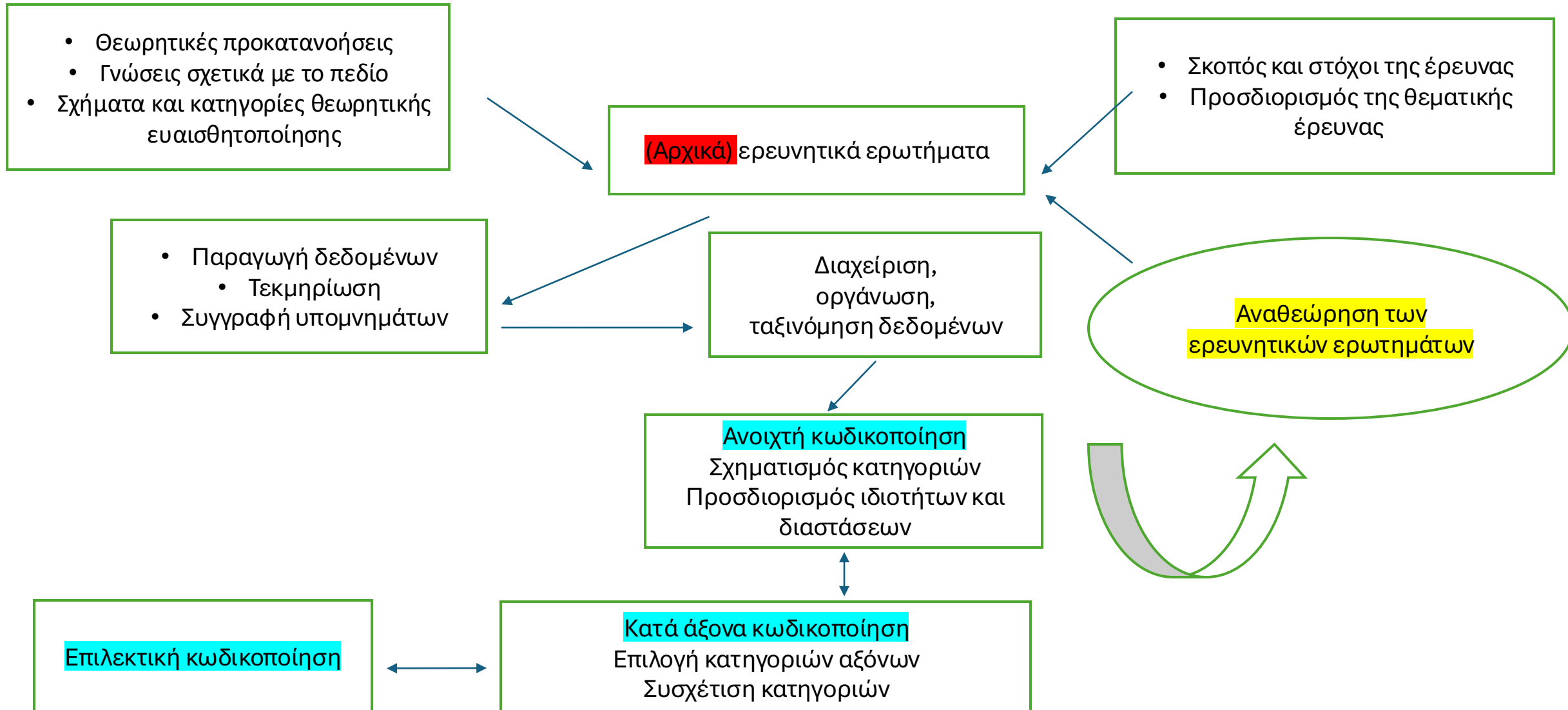
Ο ερευνητής που χρησιμοποιεί αυτή τη στρατηγική επιλέγει τις περιπτώσεις που θα αποτελέσουν το δείγμα του σύμφωνα με κάποιο κριτήριο, το οποίο καθορίζεται ανάλογα με τους στόχους της ερευνάς του.

Για παράδειγμα, σε ένα κέντρο ψυχικής υγείας, ένας ερευνητής μπορεί να ενδιαφέρεται να μελετήσει άτομα τα οποία εγκαταλείπουν πρόωρα τη συμβουλευτική/ θεραπεία. Μια τέτοια έρευνα ενδεχομένως θα μπορούσε να αποκαλύψει και ζητήματα που χρίζουν βελτίωσης μέσα σε ένα κέντρο ή οργανισμό.

Μέγεθος δείγματος

- Ο ερευνητικός σχεδιασμός είναι ευέλικτος, καθώς ο προσδιορισμός του μεγέθους του δείγματος δεν καθορίζεται αποκλειστικά πριν από τη διεξαγωγή της έρευνας, αλλά εξελίσσεται και αναπροσαρμόζεται ανάλογα με τα ευρήματα της έρευνας
- Η τελική απόφαση για το μέγεθος του δείγματος λαμβάνεται όταν πλέον η ενσωμάτωση νέων μελών–μονάδων στο δείγμα δεν προσφέρει κάτι καινούριο στην ανάλυση των δεδομένων και στην παραγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων. Η όλη διαδικασία φτάνει τότε σε αυτό που ονομάζεται σημείο κορεσμού (saturation),
- Ο ερευνητής μπορεί να καταλάβει ότι έχει φτάσει σε αυτό το σημείο όταν «το νέο υλικό συμπίπτει και είναι αντίστοιχο με εκείνο που έχει ήδη παραχθεί... επαναλαμβάνονται πληροφορίες και επανέρχονται έννοιες που έχουν ήδη αναφερθεί, ή έχουν περιγραφεί λεπτομερώς

ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Είδη συνεντεύξεων

- Δημοσιογραφική
- Ιατρική (λήψη ιατρικού ιστορικού)
- Επαγγελματική (διερεύνηση υποψήφιου για πρόσληψη)
- Ανακριτική (για δικαστικούς λόγους)

- **Συνέντευξη για ερευνητικούς επιστημονικούς λόγους**

Τι είναι η ερευνητική συνέντευξη;

- Μεθοδολογικό εργαλείο
- Εργαλείο παραγωγής δεδομένων
- Τεχνική συλλογής δεδομένων
- Συγκέντρωση δεδομένων που θ' απαντήσουν σ' ένα υπό μελέτη φαινόμενο ή σε ένα ερευνητικό ερώτημα

(Berg, 2001, Bryman, 2017, Φίγγου, 2020, Willig, 2015)

Ορισμός της συνέντευξης

- Γενικά: Μία συζήτηση με σκοπό τη συγκέντρωση / απόσπαση πληροφοριών
- Διεξάγεται ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα πρόσωπα (ομαδική ή ομάδα εστίασης)
 - Συνεντευκτής (και βοηθός)
 - Συνεντευξιαζόμενος/οι ή ερωτώμενος/οι ή συμμετέχων/ντες (αντικείμενο/α) (Bryman, 2017)

Τύποι συνέντευξης

- Επίσημη ή δομημένη
 - Standardized
- Ανεπίσημη ή χωρίς οδηγίες
 - Unstandardized
- Ημιδομημένη ή εστιασμένη)
 - Semistandardized

Τυποποιημένη ή δομημένη

- Δομημένο πρόγραμμα (διάγραμμα) ερωτήσεων / Ίδια σειρά
- Οι συνεντευκτές ζητούν απάντηση σε κάθε ερώτηση
- Προσφέρεται το ίδιο ερέθισμα σε κάθε συνεντευξιαζόμενο (αντικείμενο) ώστε οι απαντήσεις να είναι συγκρίσιμες
- Οι συν/μενοι έχουν κατανοήσει σαφώς τι ερωτώνται
- Οι ερωτήσεις είναι επαρκώς περιεκτικές για να εκμαιεύσουν όλες (ή σχεδόν...) τις πληροφορίες
- Σκοπός να αποσπαστούν σκέψεις, γνώμες, και συμπεριφορές για το υπό μελέτη ζήτημα.

Μη τυποποιημένη συνέντευξη ή μη δομημένη (αδόμητη)

- Ελεύθερη συζήτηση
- Δεν χρησιμοποιούν πρόγραμμα / οδηγό ερωτήσεων
- Συν/κτές: δεν γνωρίζουν εκ των προτέρων ποιες θα είναι όλες οι ερωτήσεις
- Υποθέτουν ότι δεν θα βρουν όλα τα αντικείμενα ίδιο νόημα στις όμοια διατυπωμένες ερωτήσεις / διαφορετικά λεξιλόγια;
- Αναπτύσσουν, προσαρμόζουν και δημιουργούν ερωτήσεις και επακόλουθες ερωτήσεις κατάλληλες σε σχέση με τον προσανατολισμό της έρευνας.
- Ερωτήσεις αναδύονται από την αλληλεπίδραση στη διάρκεια της συνέντευξης.
- Χρήσιμες όταν δεν υπάρχει εξοικείωση με τον τρόπο ζωής των ερωτηθέντων, τις θρησκευτικές ή εθνικές κουλτούρες ή συνήθειες
- Στόχος να κερδίσουν επιπρόσθετες πληροφορίες για ποικίλα φαινόμενα που παρατηρούν θέτοντας ερωτήσεις από τους συμμετέχοντες.
- Εθνογραφική μέθοδος.
- **Έμπειρο ερευνητή**

Ημι-τυποποιημένη Ημι-δομημένη συνέντευξη

- Στο μέσο των άλλων δύο συνεντεύξεων
- Υπάρχουν προκαθορισμένες ερωτήσεις που αφορούν σε συγκεκριμένα θέματα
- Ερωτώνται από τον κάθε συνεντευξιαζόμενο με μία συστηματική και συνεπή σειρά
- Χρήση λέξεων οικείες στους συν/μενους (δικό τους λεξιλόγιο)
- Οι συνεντευκτές μπορούν να παρεκκλίνουν
- Υπάρχει ευελιξία / ελαστικότητα
- Δοκιμάζουν πέρα από τις απαντήσεις στις προετοιμασμένες ερωτήσεις.
- Οι ερευνητές προσεγγίζουν τον κόσμο από την οπτική του αντικειμένου / ερωτώμενου.

Τα 7 στάδια της έρευνας με ημιδομημένες συνεντεύξεις

- Θεματοποίηση / καθορισμός του θέματος
 - Καθορισμός ερευνητικού ερωτήματος / ων
- Σχεδιασμός
 - Δημιουργία ημιδομημένου οδηγού συνέντευξης
- Πραγματοποίηση της συνέντευξης
 - Πιλοτικές, κυρίως συνεντεύξεις και **ηχογράφηση**
- Μεταγραφή σε κείμενο
 - Προετοιμασία υλικού για ανάλυση
- Ανάλυση
- Επαλήθευση
 - Έλεγχος
- Αναφορά
 - Δημοσιοποίηση

Δομή και αλληλουχία ημιδομημένης συνέντευξης

- Τα θέματα μπαίνουν με τη σειρά
- Ξεκινάμε από τις γενικότερες και προχωρούμε στις ειδικότερες ερωτήσεις
- Συνδέουμε τις ερωτήσεις
- Αποφεύγουμε τα άλματα από θέμα σε θέμα (χωρίς ενημέρωση)
- Σκοπός είναι να θεωρεί ο ερωτώμενος τη σειρά των ερωτήσεων φυσική
- Αφήνουμε για το τέλος “επικίνδυνες” ή “ευαίσθητες” ερωτήσεις
- Προσοχή στη διατύπωση
 - **Είσαι γκέι;** (Τι γνώμη έχετε για την ομοφυλοφιλία;)
 - **Χρηματίζονται οι πολιτικοί / δημοσιογράφοι;** (Θεωρείτε ότι υπάρχει χρηματισμός στον κλάδο ...)

Είδη ερωτήσεων

Εισαγωγικές (πείτε μου, πότε άρχισε...)

Συμπληρωματικές (σε σχέση με αυτό, κάτι παραπάνω;)

Διευκρινιστικές (τι εννοείτε με ...)

Προσδιοριστικές (πώς αντιδράσατε, τι κάνατε όταν..)

Άμεσες (σας είναι εύκολο να γράψετε κάτι για το οποίο δε συμφωνείτε;)

Έμμεσες (τι πιστεύουν οι άλλοι συνάδελφοι)

Μεταβατικές (ας περάσουμε σε ένα άλλο θέμα..)

Σιωπή (με την παύση “ζητάτε” να συνεχίσει)

Ερμηνευτικές (εννοείτε ότι...)

Τρόποι λήψης συνέντευξης

- Προσωπική τετ α τετ
- Τηλεφωνική
- Διαδικτυακή
 - Σύγχρονα (Skype, Zoom)
 - Ασύγχρονα (e mail)

- Διεξαγωγή σε άνετο μέρος
 - Να είσαι σίγουρος ότι η τοποθεσία της συνέντευξης είναι κάπου όπου το αντικείμενο αισθάνεται άνετα.
- Όχι στις μονοσύλλαβες απαντήσεις.
 - Να επιμένεις γιατί δεν προσφέρουν αρκετές και ουσιαστικές πληροφορίες.
 - Μπορείς να μου πεις λίγα περισσότερα για αυτό;
 - Τι εννοείς; / Πώς έγινε; / Τι άλλο συνέβη; / Δώσε περισσότερες λεπτομέρειες /
 - Στάσου σε αυτό / Εννοείς δηλαδή ότι...
- Διαρκής εξάσκηση
- Δείξε σεβασμό / να είσαι φιλικός / εγκάρδιος κι Ευγνώμων.
 - Να θυμάσαι να ευχαριστήσεις στο τέλος
 - Μην κλείνεις την πόρτα σε μελλοντικούς ερευνητές.

